

ДОСВІД СПІВПРАЦІ КИТАЮ І КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ У ФОРМАТІ «16+1» ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ

Анотація

В аналітичній записці проаналізовано стан існуючого співробітництва та перспективи розвитку відносин КНР із державами Центральної та Східної Європи у форматі «16+1» в рамках формуючої геополітичної і гео економічної систем, інтеграційних процесів у Євразії, які Китай створює навколо себе у вигляді Нового Шовкового шляху. Визначено основні шляхи та можливості співпраці України у форматі «16+1». Зроблено висновки та надано відповідні рекомендації.

ДОСВІД СПІВПРАЦІ КИТАЮ І КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ У ФОРМАТІ «16+1» ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ

Китайська Народна Республіка, нарівні з США, Японією, ЄС та іншими впливовими гравцями, належить до вузького кола світових центрів, від політики яких залежить не лише баланс сил в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (АТР), а і формування нового світового порядку. Світова криза 2008-2009 рр. розширила передумови для збільшення ваги Китаю, а рішення чинної американської адміністрації вийти з ініціативи щодо Транстихоокеанського партнерства та з Паризької кліматичної угоди додатково створюють сприятливі умови для подальшого закріплення лідируючих позицій КНР на світовій мапі та в Європі зокрема.

Кволе відновлення світової торгівлі після глобальної фінансової кризи, перші кроки нової Адміністрації США, нове тлумачення глобалізації і спроба керівництва Китаю очолити й визначити його перебіг також зумовили появу як нових викликів, так і нових можливостей

різносторонньої взаємодії між КНР та державами Центральної і Східної Європи (ЦСЄ). Нині є загально визнаним, що КНР та ЦСЄ мають величезний потенціал для подальшого розвитку співпраці в різних сферах.

Посилення уваги КНР до країн Центральної та Східної Європи.

КНР продовжує здійснювати кроки у напрямку створення умов для прогнозованого довготривалого власного зростання та розвитку на шляху перетворення Китаю на світового важковаговика. Це прагнення може мати значний успіх, оскільки офіційний Пекін володіє наявним фінансовим, промисловим, інтелектуальним, людським ресурсом, який в умовах пост-фінансової світової кризи та зниження темпів зростання світової економіки формує можливості та надає свободу маневру в умовах, що склалися.

Слід зауважити, що прагматизм, незалежність від зовнішніх впливів та пріоритет національних інтересів – визначна риса китайської дипломатії протягом багатьох десятиліть. Поряд з активізацією зовнішньополітичної діяльності КНР на глобальному рівні простежується інтенсифікація її участі у різноманітних регіональних форумах. Наразі Китай із двостороннього рівня взаємодії активно переходить до багатостороннього та існуючих механізмів взаємодії регіональної та глобальної спрямованості (ШОС, БРІКС, Форум «КНР-ЄС», співробітництво КНР з країнами Центральної і Східної Європи у форматі «16+1», очікуваний формат взаємодії «Китай плюс країни Північної Європи» («5+1»), міжрегіональний форум «Зустрічі Європа-Азія» (АСЕМ) тощо). *Це є характерною рисою китайської дипломатії у різних регіонах світу і має на меті забезпечити Китаю фактичне лідерство в глобальних масштабах.* Існує велика ймовірність, що всі ці формати вже у найближчій перспективі будуть трактуватися не як самостійний процес, а, перш за все, як механізм інкорпорований в глобальну китайську стратегію «Поясу і шляху»¹.

¹ Ініціатива «Пояс і шлях» вперше була висунута Китаєм в 2013 році. Вона спрямована на створення транснаціональної мережі торгівлі, стимулювання довгострокових інвестицій і сприяння економічному розвитку. Ініціатива повинна охопити понад 60 % населення земної кулі і більше третини світового ВВП.

Однак слід зазначити, що в рамках своєї глобальної ініціативи Китаю краще вдається робота з окремими країнами, а не організаціями.

З огляду на те, що сфера економічних інтересів Китаю розширюється, активно збільшується кількість встановлених партнерських відносин КНР з новими країнами, поглиблюється співпраця з традиційними партнерами, удосконалюється багатосторонній формат міждержавних відносин – усе це дозволяє Китаю реалізовувати власні інтереси в межах конкретних регіонів.

КНР за останні шість років від часу створення формату взаємодії «16+1» приділяє значну увагу регіону Центральної та Східної Європи (ЦСЄ), перетворюючись на геополітично важливого актора для нього. Водночас, співпраця між Китаєм і країнами ЦСЄ є важливою складовою досить великого і дієвого механізму співпраці КНР – ЄС.

Стратегічні цілі КНР у даному регіоні полягають у наступному. *По-перше*, Китай розглядає країни ЦСЄ як майданчик для виходу на ринки заможніших країн Західної Європи. *По-друге*, шляхом зближення з країнами регіону Китай прагне лобіювати свої інтереси на рівні ЄС та визначати порядок денний співробітництва між КНР та ЄС.

Незважаючи на те, що військово-політичне керівництво КНР рішуче виступає за єдину Європу, воно водночас допускає виникнення «багатополярної Європи» як рішення для ЄС питань подолання власної внутрішньої економічної кризи та відновлення європейського статусу. Проте, у Пекіні існує упевненість, що **сценарій розпаду чи будь-яких форм дезінтеграції ЄС не на користь китайській державі.**

У рамках розвитку співпраці КНР з країнами-партнерами політичне керівництво Китаю проводить різноманітні зустрічі в рамках яких значну увагу приділяється планам реалізації спільних проектів у контексті ініціативи «Поясу і шляху». Зокрема, Пекін провів масштабний іміджевий захід з розвитку міжнародного співробітництва високого рівня 14-15 травня 2017 р. за участю глав держав та урядів 29 країн, розташованих вздовж Нового Шовкового шляху (НШШ). Організаційні масштаби та фінансові затрати були

співмірними з Самітом «Великої двадцятки», який КНР провела у вересні 2016 р. у м. Ханчжоу. Утім, для представників багатьох країн (делегації направили 100 держав, включно з українською урядовою делегацією) поїздка на форум була, швидше, першим реальним шансом познайомитися з баченням китайського керівництва та планів реалізації нового глобального проекту.

Довідково: Євросоюз все ще зі скепсисом оцінює ініціативу «Пояс і шлях». Водночас, не перешкоджає окремим країнам-членам (на форумі високого рівня у Пекіні були представлені Польща, Чехія, Угорщина, а також Іспанія, Італія, Греція) розвивати з КНР особливі відносини в рамках їх реалізації. Влада КНР намагається взаємодію з країнами-партнерами зробити більш ефективною. Але навіть у цих країн, які Китай особливо виділяє як своїх партнерів, немає єдиного бачення китайської ініціативи. Вони будують свої відносини з Пекіном, виходячи з власних інтересів, а не з загальноєвропейських. ЄС своєї остаточної позиції з цього приводу поки що не сформував, і вочевидь Україні це слід врахувати. Станом на червень 2017 р. згідно даних Мінкомерції КНР, документи про співпрацю в рамках «Поясу і шляху» з Китаєм підписали 13 із 16 країн ЦСЄ, які входять і співпрацюють у форматі «16+1».

Слід також звернути увагу та відзначити тенденцію до активізації практики проведення форумів, здебільшого економічного спрямування, з тематики Шовкового шляху за участю українських та іноземних експертних кіл за межами КНР. Зокрема, 27-28 січня 2017 р. у польському місті Жешув відбувся ювілейний X Форум «Європа-Україна», однією з тем якого під час панельної дискусії було питання Нового Шовкового шляху та шанси участі у його розбудові нашої країни та європейських держав.

Створення та розвиток формату «16+1». Після вступу країн ЦСЄ до ЄС у китайських експертних та владних колах сформувалося чітке розуміння того, що цей регіон є частиною Європи, а не пострадянського простору. Офіційний Пекін відмовився від ідеологічних претензій щодо колишніх країн «соцтабору» та розпочав пошук нових можливостей для власної економіки у

цьому регіоні. Китай почав проявляти активний інтерес до ЦСЄ внаслідок усвідомлення факту посилення ваги регіону на рівні ЄС.

У 2012 р. Китаєм та країнами ЦСЄ ухвалено спільне рішення (за ініціативою китайської сторони) про започаткування формату співробітництва «16+1», яке було окреслено і представлено у виступі керівника китайського уряду «12 заходів Китаю з метою заохочення дружнього співробітництва з країнами ЦСЄ». Мотиви керівництва країн ЦСЄ також були і залишаються суто прагматичними та здебільшого визначаються економічними інтересами країн.

Слід зазначити, що **Пекін сформував пул із країн Центральної та Східної Європи, які залучені до формату «16+1» на власний розсуд та виходячи з власної інтерпретації регіону.** До формату «16+1» залучені: Албанія, Боснія та Герцеговина, Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Македонія, Польща, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Хорватія, Чорногорія, Чехія і КНР. Китайське бачення регіону ЦСЄ охоплює 11 країн – «молодих» членів ЄС і 5 балканських держав, які прагнуть ними стати або отримали статус кандидатів у члени ЄС. Проте до цього переліку не увійшли Косово², Австрія, Білорусь, Молдова, Україна, які за географічною приналежністю потенційно можуть розглядатися учасниками зазначеного формату.

Такий формат взаємодії сформувався після міжнародної фінансової кризи 2008р., у найбільш критичний для економік ЦСЄ момент. Це рішення також стало наслідком усвідомлення Пекіном важливості країн ЦСЄ як складової частини об'єднаної Європи. Цими кроками Китай розпочав трансформацію існуючого економічного і політичного простору, утверджуючи себе в ролі нового центру багатопольярного світу. Разом з тим,

² З огляду на тісне партнерство КНР з Сербією стосунки з Республікою Косово відсутні в силу категоричного невизнання китайською державою цього утворення. Разом з тим у Приштині існує китайське представництво для здійснення контактів (за даними МЗС Косово чинний представник пан Чжан Учжуань ZHANG Wuzhuan).

криза єврозони спонукала країни регіону ЦСЄ до пошуку нових можливостей, зокрема у співробітництві з Китаєм.

Водночас, новий формат взаємодії покликаний сприяти зростанню ефективності співробітництва КНР з Європейським Союзом. До того ж Пекін розраховує на покращення свого іміджу в Європі для подальшої економічної присутності. Китай наполегливо розвиває формат «16+1», запроваджує його інституалізацію, формує конкретну програму розвитку, в рамках якої створено спеціальну кредитну лінію на розвиток інфраструктури, передових технологій та екологічних проєктів, інвестиції, побудова транспортної мережі.

Політико-дипломатичний складник. Концепт «стратегічне партнерство» у зовнішній політиці Китаю на сучасному етапі відіграє ключову роль. На сьогодні дипломатичні відносини КНР з іншими країнами можуть бути розділені на кілька рівнів: прості дипломатичні відносини, відносини добросусідства й дружби, відносини партнерства й співпраці.

В ієрархії китайської дипломатії відносини з великими державами (США, Францією, Великобританією, Росією, Індією й Німеччиною) залишаються ключовим чинником. Крім того, Китай встановив довірливі партнерські відносини з багатьма іншими країнами, включно з Україною та регіональними організаціями у тому числі з країнами ЦСЄ: **ЄС** (1998 р., всебічне стратегічне партнерство з 2003 р.), **Угорщина** (2004 р., всебічне стратегічне партнерство з 2017 р.), **Румунія** (всебічне співробітництво та партнерство з 2004 р.), **Хорватія** (всебічне співробітництво та партнерство з 2005 р.), **Болгарія** (всебічне співробітництво та партнерство з 2014 р.), **Сербія** (2009 р., всебічне стратегічне партнерство з 2016 р.), **Польща** (2011 р., всебічне стратегічне партнерство з 2016 р.), **Чеська Республіка** (стратегічне партнерство з 2016 р.) та ін.

Геоелекономічний складник. Китайські дослідники класифікують регіон країн ЦСЄ як «нові стратегічні ворота», які мають перетворитися на «логістичні центри» й «елекономічні коридори» для подальшого розширення

«Поясу і шляху» у напрямку «старої» Західної Європи, яка, власне, і є метою та кінцевою точкою шляху. Деякі з країн ЦСЄ готові конкурувати за можливість стати країною-транзитером у межах проекту НШШ. Регіональними пріоритетами серед країн є Польща, Угорщина, балканські країни, Сербія зокрема, серед діючих проектів - «Китайський залізничний експрес» («Експрес Китай-Європа»), проект швидкісного сполучення Угорщина – Сербія (Республіка Македонія), порт Пірей тощо.

Принциповим є те, що жодна країна ЦСЄ не є винятково важливою для китайської сторони. Останнім часом увага КНР зосереджена на Чеській Республіці, яка у 2014 р. перезапустила свої відносини з Китаєм, суттєво наростивши кількість і якість проектів з китайськими партнерами.

Фінансовий складник. На початку 2016 р. розпочав роботу Азіатський банк інфраструктурних інвестицій (АБІІ). Створення цієї фінансової інституції варто розцінювати як вихід КНР на світову фінансову арену у якості провідного гравця інституційного рівня. До складу країн-засновниць АБІІ з регіону ЦСЄ на початковому етапі увійшла лише Польща. Згодом під час етапу розширення у 2017 р. до участі у новій міжнародній фінансовій установі долучилася й Угорщина. Таким чином, створений Китаєм своєрідний аналог МВФ має у своєму складі вже 70 країн.

Урядом КНР встановлено спеціальну багатомільярдну кредитну лінію, частина якої спрямована на пільгове кредитування інфраструктурних проектів, а також високих та нових технологій і «зеленої» економіки. Проектні заявки подаються до Національного банку розвитку Китаю, Експортно-імпортного банку Китаю, Промислово-торговельного банку Китаю, Будівельного банку Китаю, Банку Китаю та China CITIC Bank.

Інституційна складова. Наслідком процесу інституалізації формату «16+1» стали:

створення постійного секретаріату при МЗС КНР (2012 р.) на чолі із заступником глави китайського зовнішньополітичного відомства;

заснування постійного секретаріату для заохочення інвестицій у Варшаві (2014 р.);

створення мережі аналітичних центрів (2015 р.) як координаційного механізму аналізу різноманітних інфраструктурних проектів, які поєднують аналіз, оцінку і вироблення рекомендацій для національних урядів;

створення спеціалізованих аналітичних структур (Чехія, Польща, Угорщина) та національних асоціацій (Болгарія, Румунія) вивчення «Поясу і шляху» країн ЦСЄ (2016-2017 рр.);

започаткування роботи секретаріату з питань транспорту та логістики у Ризі (2016 р.);

створення координаційного центру країн ЦСЄ з питань традиційної китайської медицини у Будапешті (2017 р.);

проведення регулярних щопівроку зустрічей національних координаторів, кількох сформованих асоціацій та галузевих організацій.

Триває узгодження країн-координаторів за новими напрямками співпраці (наприклад, співробітництво в аграрній сфері координується Болгарією, у галузі інфраструктури – Сербією, енергетичними проектами опікуватиметься Румунія, співпраця в освітянській сфері – Литвою, в туристичній сфері, традиційній китайській медицині – Угорщиною, фінансовій та інвестиційній – Чехією, транспорт і логістика – Латвією).

Транспортно-інфраструктурна складова. КНР активно створює транспортно-логістичну систему, орієнтовану на розвиток євразійських логістичних (наземних, повітряних, водних) шляхів, започаткувавши низку транспортних залізничних маршрутів з метою спрощення своєї комунікації з ЄС, включно з країнами ЦСЄ (Ченду – Лодзь, Сучжоу – Варшава, Чженчжоу – Гамбург, Ланьчжоу – Гамбург, Хефей – Гамбург, Чунцін – Дуйсбург, Шеньян – Лейпциг, Сіань – Будапешт, Іу – Мадрид, Іу – Лондон, Іу – Рига та інші) в межах розбудови «Поясу і шляху». Загалом, станом на сьогодні, 27 китайських міст мають регулярне сполучення з 28 європейськими містами.

Територією країн Центральної та Східної Європи проходять шляхи залізничного і морського сполучення (три напрями: з грецьких портів через країни Південної Європи та Балкан; через Польщу; через країни Балтії), які розглядаються владою КНР як альтернативний шлях морському сполученню для доставки вантажів з Китаю споживачам Європи та у зворотному напрямку на ринок КНР. Варто зауважити, що зазначені сполучення цілком узгоджуються з розгалуженою Транс'європейською транспортною мережею (Trans-European Transport Network, TEN-T), яка була затверджена Європейською комісією.

В рамках практичної реалізації 26 травня ц.р., за ініціативи Китайської залізничної корпорації, в Пекіні було створено Координаційний комітет з вантажних перевезень за маршрутом Китай-Європа спільно з профільними підприємствами десяти китайських міст, які активно налагоджують співробітництво з Європою, започаткували маршрути залізничних сполучень та вантажоперевезень на європейські ринки і досягли на цих напрямках значних практичних результатів. Завдання нового органу – координація дій з організації роботи цього маршруту, в т.ч. у плані розробки графіків руху потягів та обміну інформацією щодо супутніх логістичних питань.

Крім цього, Китай поступово нарощує імпорт з Європи, попиту на який на початку запровадження маршруту практично не існувало. Проте за останні роки стрімко ростуть залізничні відправлення європейських товаровиробників на ринок КНР з Лондона, Мадрида, Дуйсбурга, Гамбурга, Ліона, Варшави, Лодзя та інших міст європейських країн.

Також китайські виробники сучасних локомотивів беруть участь у програмі оновлення рухомого складу у різних країнах (Сербія, Республіка Македонія, Чеська Республіка та інші). Перспектива подібної співпраці існує і для української залізниці.

Китайські компанії вже беруть участь у тендерах щодо розбудови інфраструктурних проектів (будівництво доріг, мостів, електростанцій) держав ЦСЄ. Ведуться переговори стосовно укрупнення портів Копер

(Словенія) та Бар (Чорногорія) на узбережжі Адріатичного моря. Керівництво польських портів Гданськ, Гдиня, Щецин, Свіноуйсьце робить кроки щодо практичної участі в нарощуванні транзитного потенціалу, у тому числі із залученням вантажів з Китаю. КНР також інвестує в модернізацію морського порту Клайпеда (Литва) на східному узбережжі Балтійського моря. Китайська сторона розраховує на реалізацію потенціалу, що містить проект трансєвропейського маршруту Via Carpatia, з відгалуженням в український бік, а також проектів Via Baltica і Rail Baltica. Інші учасники формату «16+1» теж зацікавлені у модернізації власної портової інфраструктури, зокрема Хорватія (шість головних портів), Латвія (порти Рига, Вентспілс, Лієпая), Болгарія (порти Варна, Бургас), Румунія (порт Констанца).

Китай розгортає активну діяльність і щодо співробітництва в рамках реалізації Стратегії ЄС для Дунайського регіону (EU strategy for the Danube Region, EUSDR)³ у відповідності до «Дунайської декларації про поглиблення співпраці щодо розвитку внутрішніх водних шляхів» (Роттердам, Нідерланди, 20 червня 2016 р.), та розглядає можливість стикування власної ініціативи «Пояс і шлях» з вище зазначеною стратегією.

Продовжується формуватися «Повітряний Шовковий шлях» із розширенням географії сполучень між містами КНР і столицями та містами ЦСЄ і ЄС. Вже існують авіасполучення Пекін – Варшава (травень 2012 р.), Пекін – Мінськ – Будапешт (травень 2015 р.), Пекін – Прага (вересень 2015 р.). У рамках збільшення міжлюдських контактів, обслуговування туристичного потоку та розширення бізнес-контактів й гуманітарних обмінів у 2016 р. було відкрито авіарейси до Праги з Шанхаю – потужного економічного і фінансового центру КНР та Ченду – адміністративного центру провінції Сичуань. Досягнуто домовленості щодо відкриття у 2017 р. авіасполучення Ченду – Рига,

³ Danube Region strategy. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.danube-region.eu/>

Торговельно-інвестиційна складова. У 2016р. обсяг торгівлі між Китаєм і країнами ЦСЄ сягнув 58,7 млрд. дол. США, при цьому зберігалася стала тенденція до зростання товарообігу.

Серед країн регіону найбільшої уваги зі сторони китайських інвесторів за останні роки надано шістьом країнам ЦСЄ, частка яких складає 95% інвестицій в даний регіон: Угорщині (бл. 33% від загального в регіон ЦСЄ), Польщі (бл. 20%), Чехії (бл. 14%), Румунії (бл. 11%), Болгарії (бл. 10%), Словаччині (7%). У 2016 р. загальний обсяг інвестицій КНР у ЦСЄ сягнув 8 млрд. дол. США. Їх інвестиції головним чином були спрямовані в машинобудування, хімічну промисловість, телекомунікації, побутову електротехніку, освоєння нових джерел енергії, торгівлю, фінанси і сільське господарство.

Таким чином, **Китай наполегливо розвиває формат «16+1», формуючи конкретну програму розвитку. Пекін і надалі використовуватиме формат «16+1» для поглиблення своєї політичної та економічної присутності в ЦСЄ.**

Перспективи формату «16+1». Останній, п'ятий саміт «16+1» відбувся у листопаді 2016 р. у Ризі. Вже традиційно спостерігачами на форумі були представники Євросоюзу, Австрії, Швеції, Греції та Європейського банку реконструкції та розвитку. Минулого року, вперше серед почесних гостей саміту були представники делегації Республіки Білорусь (РБ) на чолі з її прем'єр-міністром. Австрія, Греція та РБ уже висловили готовність стати спостерігачами в існуючому форматі «16+1».

Крім розвитку традиційних сфер взаємодії, глави урядів прийняли Ризьку декларацію в якій знайшли відображення подальші перспективи існуючого формату взаємодії сторін економічного характеру, виконання Плану-стратегії на 5 років (до 2020 р.) та Середньострокового порядку

денного співробітництва між Китаєм та країнами ЦСЄ⁴. Зусилля також буде направлено на виконання завдань зі збільшення товарообігу з країнами ЄС, з метою до 2020 р. збільшити цей показник до рівня 1 трлн. дол. США. Крім цього, в рамках Нового Шовкового шляху Китай запропонував країнам ЦСЄ інвестиційні інфраструктурні проекти щодо розбудови мережі портів трьох морів (Балтійського, Чорного, Адріатичного) та внутрішніх транспортних річкових магістралей.

Шостий саміт глав урядів КНР і країн ЦСЄ відбудеться у 2017 р. в Угорщині.

Безперечно, функціонування формату за участю 17 країн не може не мати певних ускладнень. Перші результати реалізації за майже п'ятирічний період нового формату виявили такі проблеми:

значна неоднорідність економік країн регіону;

уповільнення темпів економічного зростання низки країн регіону;

нормативно-юридичні труднощі, пов'язані із законодавством ЄС;

недостатня кваліфікація китайських компаній;

асиметрія економічних потреб сторін;

зміцнення протекціонізму у торгівлі;

посилення контролю з боку центрального уряду КНР щодо великих зарубіжних інвестиційних проектів;

уповільнення китайської економіки;

підвищення економічної конкуренції на регіональному та глобальному рівнях;

певна неготовність окремих країн ЦСЄ до посилення співпраці з Китаєм.

Є певні проблеми з координуванням політики країн ЦСЄ щодо КНР. Це пов'язано, у тому числі, з відсутністю визнаного лідера серед країн

⁴ Medium-term Plan for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries. – <http://www.mfa.gov.cn/web/zyxw/t1317976.shtml>.

цього регіоні. Спроба Польщі виконувати цю роль зазнала невдачі. Усвідомлюючи неможливість єдиного підходу до неоднорідного регіону, КНР використовує формат «16+1» для виокремлення активних партнерів та поглиблення з ними відносини на двосторонньому рівні.

Розвиваючи співробітництво, учасники формату «16+1» приділяють особливу увагу тому, аби він не конфліктував зі взаєминами Китаю з ЄС загалом, та провідними країнами Європи, зокрема. Водночас, існує певна критика зазначеного формату з боку «старих» країн ЄС, передусім Німеччини. Разом з тим, представники КНР наголошують, що співробітництво «16+1» доповнює двосторонні відносини кожної з країн ЦСЄ та підсилює стратегічне партнерство Китаю і Євросоюзу, закріплене у плані дій «Китай – ЄС 2020» та сприяє двостороннім відносинам. Адже КНР та ЄС поєднали ініціативу китайського «Поясу і шляху» з планом розвитку Європейського Союзу, інвест-планом Голови Єврокомісії Ж.К. Юнкера, планом співпраці у форматі «16+1» з планом співробітництва КНР–ЄС.

Подальший розвиток формату «16+1» залежатиме від ситуації в євроні та розвитку відносин ЄС і КНР. На думку китайських аналітиків, формат «16+1» є найперспективнішим для реалізації проекту «Поясу і шляху» та для здійснення великих інфраструктурних проектів у Європі. Китайською стороною запропоновано європейським партнерам перейти до більш конкретного співробітництва і створити з цією метою спеціальну платформу взаємодії. Пропонується укласти угоди на місцевому рівні, розширювати співробітництво на рівні середнього та малого бізнесу. Водночас подальша успішність багатосторонніх проектів також залежить від рівня координації всередині регіону та перспектив підключення транзитних країн, які розташовані між ЄС та КНР: України, РБ, країн Центральної Азії, Південного Кавказу, Ірану, Туреччини. ***У цьому аспекті формат «16+1» безпосередньо стосується України⁵, якій варто приєднатися до***

⁵ 13 липня 2016 р. у Комітеті ВРУ у закордонних справах за рекомендацією Керівника депутатської групи ВРУ з міжпарламентських зв'язків з КНР розглянули питання щодо необхідності приєднання України до

китайської ініціативи як європейській країні, асоційованій з Європейським Союзом. Китай не мав жодних застережень щодо Угоди про асоціацію України з ЄС, неодноразово декларував своє сприйняття України як «важливої країни в Європі» та наголошував на важливості приєднання України до нового Шовкового шляху. До того ж, рівень розвитку країн ЦСЄ значно ближчий до українського, порівняно з економікою «старої» Європи.

З огляду на розвиненість експортно-імпортних зв'язків між Китаєм та країнами Європи і значне зниження рівня співробітництва України з Росією, цей напрям стає пріоритетним з погляду торговельно-економічного та інвестиційного співробітництва.

На наше переконання, для КНР Україна цікава з погляду існуючих транспортних магістралей: у сфері міжнародних комбінованих, контейнерних перевезень та необхідність пошуку інших ефективних, прагматичних, економічно вмотивованих логістичних рішень. Водночас, перешкодами на шляху цих проектів може стати існуюча гостра конкуренція на ринку міжнародних трансконтинентальних перевезень у напрямку з Китаю на європейські ринки, так і на зворотньому шляху.

проекту «Новий економічний пояс – Великий шовковий шлях» та формату співпраці КНР з країнами ЦСЄ «16+1». За результатами комітетського засідання було прийнято рішення створити урядово-парламентську робочу групу, до складу якої повинні ввійти представники профільних міністерств, ЦОВВ та народні депутати України. Протягом липня-серпня робоча група мала детально опрацювати механізм та план дій щодо приєднання України до проекту «Новий економічний пояс – Великий шовковий шлях» та формату співпраці КНР з країнами ЦСЄ «16+1». У вересні того ж року робоча група мала ініціювати комітетські та парламентські слухання, за результатами яких мала бути створена «Дорожня карта» та прийнято рішення на найвищому офіційному рівні. Про конкретні результати стосовно вище вказаних, значущих напрямків для української держави з метою подальшої розбудови українсько-китайських зв'язків, інформації немає. 7 грудня 2016 р. було проведено парламентські слухання на тему «Актуальні питання зовнішньої політики України». В рамках їх розгляду було наголошено про необхідність вивчити питання та провести відповідні консультації щодо створення ЗВТ з КНР, а також вжити заходи з метою приєднання України до проекту економічного поясу нового «Шовкового шляху» та вивчити доцільність приєднання України до формату співпраці КНР з країнами Центральної та Східної Європи «16+1». Під час засідання Комітету у закордонних справах ВРУ 18 січня 2017 року ці питання знову були актуалізовані з огляду на підготовку проекту рекомендацій проведених парламентських слухань з питань зовнішньої політики та винесення його на обговорення в сесійну залу парламенту. 2 лютого 2017 р. народними депутатами, членами Комітету у закордонних справах було зареєстровано під номером 6014 проект Постанови про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Актуальні питання зовнішньої політики України». Зокрема, у частині рекомендацій КМУ (пункт 16, 17) зазначається про необхідність вжити заходів з метою приєднання України до проекту економічного поясу нового Шовкового шляху та вивчити доцільність та розпочати переговорний процес щодо можливості приєднання України до Формату співпраці Китайської Народної Республіки з країнами Центральної та Східної Європи «16+1». 24 травня ц.р. на пленарному засіданні ВРУ Постанова розглянута і 228 голосами схвалена. КМУ до 1 червня 2017 р. мав проінформувати ВРУ про стан реалізації рекомендацій парламентських слухань, схвалених цією постановою.

Для цього Україна має приділяти значно більшу увагу розвитку економічних відносин з Азією взагалі та Китаєм зокрема, використовуючи механізми, напрацьовані Пекіном з нашими сусідами та іншими країнами регіону.

Одним із шляхів розширення співробітництва України і Китаю може стати участь України у форматі існуючого співробітництва КНР із країнами Центральної і Східної Європи «16+1» з огляду на приналежність України до цього регіону та її статусу асоційованого члена ЄС.

ВИСНОВКИ

Керівництво КНР продовжує дотримуватися стратегічного курсу на зміцнення глобальних та регіональних позицій своєї країни у спосіб підтримки глобалізаційних процесів та розбудови власної ініціативи Шовкового шляху.

Важливе значення КНР надає поглибленню зв'язків з країнами Європейського Союзу та державами ЦСЄ, які знаходяться у центрі схеми великого транспортного сполучення ініціативи китайського керівництва «Поясу і шляху», а також низки багатосторонніх мереж. За рахунок цього Пекін намагається закріпити свої позиції у регіоні та розширити присутність на європейських ринках.

Така політика китайського керівництва потребує забезпечення безпеки коридору Шовкового шляху та створює підґрунтя для започаткування обговорення з представниками КНР проблематики регіональної безпеки в контексті нейтралізації агресивної політики Росії.

Економічний імператив цих логістичних ініціатив пов'язаний із зростанням обсягів споживчих ринків ЦСЄ, розширенням доступу до природних ресурсів та посиленням торгівельного потенціалу як Китаю, так і країн регіону.

Стратегічною ціллю КНР в ЦСЄ є закріплення позиції Китаю у регіоні та Європі загалом. Досягнення цієї мети має забезпечити офіційному Пекіну:

на **глобальному рівні** – підтвердження свого статусу світового центру сили, спроможного ефективно конкурувати зі США;

на **регіональному рівні** – досягнення домінуючого економіко-політичного впливу КНР у регіоні ЦСЄ;

на **локальному рівні** – прихильне ставлення до Китаю з боку політичних сил та громадян країн ЦСЄ з метою посилення свого впливу на економічну і політичну ситуацію в цих країнах за будь-якої конфігурації влади в цих державах.

Економічне зростання і амбіційні геополітичні проекти КНР, включно з форматом взаємодії «16+1» переконливо свідчать про необхідність для України вироблення всеохоплюючого підходу до розширення співробітництва з цією державою та забезпечення реалізації національних інтересів за її підтримки. З огляду на це, вважаємо за необхідне акцентувати увагу на наступних основних висновках.

1. Співробітництво Китаю з країнами ЦСЄ у форматі «16+1» є довгостроковою стратегією з відповідною програмою дій, що вже закріплена у низці політичних документів. Зростання китайської економіки, незважаючи на спорадичні кризи, триватиме в близькій та середній, що визначатиме зростання ролі і ваги Китаю у світі загалом та у взаєминах з Європою.

2. Країни ЦСЄ прагнуть скористатися значними інвестиційними та економічними можливостями Китаю. Утім, поки що торговельно-економічне співробітництво цих країн з КНР перебуває на початковому етапі. Наразі показовим є постійне зростання обсягів китайського експорту високотехнологічної продукції до країн ЦСЄ та початковий етап присутності продукції товаровиробників з держав ЦСЄ на китайському ринку.

3. Україна має високий рівень відносин стратегічного партнерства з КНР, який наразі не реалізується на практиці повною мірою. На сучасному етапі розвиток українсько-китайських взаємин гальмується зокрема й через

те, що КНР усе ще вважає Україну частиною пострадянського простору (попри власні декларації щодо «європейськості» України).

4. Україна має багато спільного з країнами ЦСЄ, а з початком реалізації Угоди про асоціацію з ЄС у повному обсязі, наша держава має всі підстави посилити свою взаємодію з цими країнами, використовуючи різні формати («Вишеградська четвірка + 1», трикутник «Україна – Польща – Литва» та ін.). Проте, саме приєднання **України до формату «16+1» та перетворення його на «17+1» має суттєві переваги як з погляду активізації взаємодії з Китаєм, так і щодо реалізації європейського вектора розвитку нашої держави.** Процес приєднання України до формату «16+1» доцільно поєднати з повноцінним впровадженням зони вільної торгівлі з ЄС.

5. Нині спільний підхід країн ЦСЄ до питань співробітництва з Китаєм залишається на стадії формування, яка обумовлює можливості для коригування підходів і простір для дипломатичного маневру, що є вкрай важливим для України. Передбачене широке коло заходів щодо активізації взаємодії сторін створює додаткові можливості для нашої держави у питаннях реалізації інфраструктурних проектів, транспортного сполучення, модернізації підприємств, фінансових розрахунків, торгівлі.

6. Головною перешкодою на шляху збільшення обсягів китайських інвестицій до країн ЦСЄ є наявна в цих країнах нормативно-правова система (переважно, законодавство ЄС – правові норми та технічні стандарти). Таким чином, у форматі «17+1» для України виникають додаткові можливості щодо спільних з країнами ЦСЄ зусиль задля вирішення питань регламентації функціонування зони вільної торгівлі України з ЄС.

7. Важливість людських стосунків та культурних зв'язків під час встановлення ділових контактів, характерна як для України, так і для країн ЦСЄ, повністю збігається з китайськими підходами та суттєво відрізняється від західної корпоративної культури. Це значною мірою сприяє взаємній довірі та співпраці.

8. Польща, як найбільший економічний партнер КНР у ЦСЄ, є водночас як прикладом для України, так і помічником у пошуку нашої країною результативного та ефективного використання потенційного формату «17+1».

9. Про завершеність процесу організації співпраці КНР з країнами Центральної та Східної Європи можна говорити лише після приєднання України до існуючого формату взаємодії. Відновлення активного українсько-китайського діалогу у форматі «17+1» назавжди закриє для Пекіну питання геополітичної приналежності України та значно посилить суб'єктність Української держави в сучасних міжнародних умовах.

Рекомендації. З огляду на викладене вище доцільно запропонувати такі зовнішньополітичні завдання:

Верховній Раді України:

сприяти відновленню активного міжпарламентського діалогу Україна-КНР на рівні голів парламентів;

продовжувати співпрацю із китайськими колегами в рамках існуючої депутатської групи ВРУ з міжпарламентських зв'язків з КНР;

опрацювати питання обміну візитами парламентських делегацій, спрямованих на розвиток міжнародних транспортних коридорів на рівні профільних комітетів і парламентських груп дружби.

Кабінету Міністрів України:

активізувати роботу щодо підготовки та проведення Третього засідання двосторонньої Комісії зі співробітництва, а також посилити координуючу роль Кабінету Міністрів щодо відомчої участі у його підготовці;

вивчити питання щодо проведення консультацій про створення зони вільної торгівлі з Китайською Народною Республікою;

сприяти створенню та функціонуванню міжвідомчого органу, відповідального за співпрацю з КНР;

вивчити можливість розширення географії авіасполучення з китайськими містами;

розглянути питання про участь Прем'єр-міністра України в якості спеціального гостя у цьогорічному саміті «16+1», який запланований на листопад ц.р. у Будапешті, Угорщина;

впровадити механізми активної співпраці із громадянським суспільством та експертною спільнотою України для реалізації поставлених вище завдань.

Міністерству закордонних справ України:

докладати ефективних політико-дипломатичних зусиль з метою активізації українсько-китайського діалогу на найвищому рівні;

сприяти підвищенню політичної зацікавленості Китаю в стабільності та розвитку України;

забезпечити проведення регулярних обмінів та консультацій між міністерствами закордонних справ України та КНР з питань двосторонніх відносин, актуальних міжнародних та регіональних проблем;

вийти з ініціативою обговорення з китайською стороною забезпечення безпеки коридору Шовкового шляху у контексті нейтралізації агресивної політики Росії в регіоні;

розпочати переговорний процес щодо можливості приєднання України до Формату співпраці Китайської Народної Республіки з країнами Центральної та Східної Європи «16+1».

Відділ проблем зовнішньої політики та міжнародної безпеки,

(С.А. Кошовий)